

Maria Lähtenmäki, prof. Itä-Suomen yliopisto

Miina Sillanpää Seura 16.11.2021 klo 13.15–14.00
Paasitorni, Juho Rissanen -sali, Paasivuorenkatu 5 A 00530 Helsinki

Naistoimijuus suomalaisen politiikanteon käytännöissä

Tässä puheenvuorossani haluan palautella mieliin naistoimijuuden piirteitä ja naisten kelpoisuuteen liittyvää keskustelua poliittisella toimintakentällä. Asia oli polttavan ajankohtainen 120 vuotta sitten, ja sitä se näyttää olevan edelleenkin, kuten lehdistä – etenkin sosiaalisesta mediasta – olemme saaneet lukea. Mm. sensaatiohakuinen iltapäivälehti kirjoitti tässä joku viikko sitten bile-sannasta, jonka ns. ”viihdepainotteinen leijunta -imago” kuulemma huolestuttaa jomikiakin taustajoukkoja.¹

Herää kysymys, eikö todellakaan kyseisellä lehdellä ole muuta sanottavaa johtavasta naispolitiikostamme näinä kohtalaisen vaativina poliittisten käännteiden aikoina, jolloin kaikki energia pitäisi suunnata ratkaisumallien etsimiseen globaaleja ilmastokysymyksiä, hallitsematonta väestönkasvua ja muuttoliikkeitä, kulttuurista eriarvoistumista, alueellista köyhyyttä ja vakavaa äärioikeistoliikehdintää koskien. Ja mitä naisiin tulee, naisten tasa-arvokehityksen esteeksi on jälleen noussut vakavia uhkia eri puolilla maapalloamme.

Sinänsä se, että naispolitiikon käyttäytymiseen, pukeutumiseen, ihmissuhteisiin tai vapaa-ajan viettoon kiinnitetään enemmän kriittistä huomiota kuin miespolitiikkojen toimiin, ei ole uusi ilmiö. Jo sadan vuoden ajan on nähty, että se, mikä katsotaan sopivan miespolitiikolle, ei katsota sopivaksi naispolitiikolle. Poliitikassa sukupuoli merkitsee yhäkin häkellyttävän paljon – etenkin juuri julkiseen esiintymiseen liittyen, ei niinkään politiikanteon sisältöihin. Välillä tulee ajatelleeksi, kenen etu on nykyajassa kyseenalaistaa naispuolisten poliitikkojen kyvykkyyttä. Ei se ainakaan ole kansallinen etu. Tämän pienen jäisen maan rakentamiseen tarvitaan meitä kaikkia, sekä miehiä, naisia että muu-sukupuolisia. Näin on ollut ennen ja näin tulee olemaan tulevaisuudessakin.

¹ Ukkola Sanna, Kolumni: Bile-Sanna vai pääministeri-Marin – Sanna Marinin bileprinsessa-imago huolestuttaa demareita. *Iltalehti* 21.10.2021.

1900-luvun alussa naisten politiikanteon lähtökohdat olivat aivan toista kuin nykyisin. Etenkin työläisnaisaktiivien tietotaidon, heidän korkeiden tavoitteidensa ja niiden realistisen toteuttamisen välinen kuilu oli huikean syvä. Sen kuilun yli lensi vain unelmat paremmasta elämästä. Vain unelmat, joihin uskottiin epäröimättä, ja joita maalailtiin kuulijoiden eteen agitaatiopuheissa kirkkain loistavin värein. Unelma paremmasta elämästä kantoi yli raskaan arjen.

Jos asiaa katsotaan yhteiskunnan sukupuolittuneisuuden näkökulmasta, olivat nais- ja miespoliitikkojen toimintamahdollisuudet tuohon maailman aikaan ylipäätään järjestyttävän erilaiset. Sukupuoliero oli viiltävän näkyvä johtuen ennen muuta naisten holhouksenalaisuudesta. Kuten muistamme, vaimojen holhouksenalaisuus päättyi vasta vuonna 1930 voimaan tulleella lailla, mutta asennetasolla itsenäistyminen kesti pitkälle sodan jälkeen. Se, että saavutetaan poliittinen voitto laatimalla naisten elämää kohentava asetus tai laki, ei kerro koko totuutta. Sen kertoo vasta täytöntöönpano, käytäntö. Esimerkiksi kaikki yliopistot kertovat nykyisin noudattavansa ministeriön ohjastamia tasa-arvo-ohjelmia, mutta käytäntö on toista. Epäkohdat tunnustetaan ja tunnustetaan, mutta mitään ei oikeasti korjata.

Kun Suomen naiset valmistautuivat ensimmäisiin ennen näkemättömän historiallisiin – tavallisten kansannaisten näkökulmasta suorastaan vallankumouksellisiin – maaliskuun 1907 eduskuntavaaleihin, oli käytännön tietämys joukoissa niin heikko etteivät naiset yhdistyksissään ja osastoissaan tienneet, miten naisia tuli edes laittaa ehdolle vaalilistoille. Meno oli niin sekavaa, että Miina Sillanpää huudahti kyllästyneenä *Työläisnainen*-lehdessä:

Naiset! Kunnostakaamme itsemme!

Millaisten naisten sitten ajateltiin olevan sopivia edustamaan kansallisessa parlamentissa. Kentällä arveltiin, että parhaimpia olisivat suuriääniset agitaattorit, jotka osasivat selostaa vaikeat asiat niin mustavalkoisesti ja paatoksella, että tyhminkin ymmärsi. Tunnelataukset olivat niin vahvoja, että toisinaan agitaatiotilaisuudet saattoivat muistuttaa uskollisia kokouksia. Kenttä todisti, että juuri puolueen agitaattoreita (joita oli tosiasiallisesti vain kourallinen), oli nimettävä ehdokaslistoille kaikissa mahdollisissa vaalipiirissä. Tämä ei käy, oikoi Sillanpää. Tällä menolla ei saada yhtään naista läpi, hän tuskaili. Täytyy keskittyä. Jokaisen piirin oli valittava vain yksi hyvä naisedustaja ja panostettava tämän valintaan. Lisäksi eri vaalipiireihin oli valittava eri naiset, jotta edustus olisi mahdollisimman laaja.

Miina valistaa: ”Lainlaatijan työ on aivan toista kuin agitaatiotyö. Koska siellä eduskunnassa ei ole suurtakaan tilaisuutta agiteerata; siellä puhutaan enempi kuivan asiallisesti kuin agitaattorimaisesti. Etsikää siis joukostanne sellaisia naisia, jotka ovat hiljaisesti tutkineet, kokoilleet itselleen tietoja, ja joihin nähden voitte luottaa, että hän on yksi teistä. En silti voi sanoa,” pakittaa Miina, itsekin agitaattori, ”että agitaattori ei kelpaisi.”² Miina itse tuli valituksi ensimmäiseen eduskuntaan Satakunnasta eli Turun pohjoisesta vaalipiiristä ja istuikin parlamentissa lähes 40 vuotta.

Työläisnaisliikkeen konservatiiviset vastustajat raivostuivat suunnattomasti näistä järjestäytymispuheista: ”Suuri narri, häijy, oppimaton ja raaka ihminen” Sillanpää huijasi tietämätöntä kansaa antamaan äänensä kansallisissa vaaleissa. Antamaan äänensä! Piikojen ääni ei kelvannut muuhun kuin piikalauluihin, julistivat he. Vuosisadan alun vihapuhe oli vähintäänkin yhtä räikeää kuin nykyisinkin, ja se sinkoili tiuhaan myös naisten välillä.

Vastakkainasettelu naisjoukkojen sisällä 1900-luvun alussa koski naisten sopivuutta niin vastuulliseen tehtävään kuin kansan edustajuus oli, mutta kyse oli myös, ja ennen kaikkea siitä, **kenellä oli oikeus tutkittuun, testattuun ja luotettavaksi koettuun tietoon**, jota arveltiin saatavan vain ideologisesti oikeanlaisista kouluista.

Tämä **kouluttautumismvaje** osui arkaan paikkaan, olihan se niin totta: Vain muutama yksittäinen henkilö työläisnaisaktiiveista oli läpäissyt enemmän kuin kansakoulun muutaman vuoden oppimäärän, jos sitäkään. Vaje ei liioin ollut nopeasti muutettava tai oikaistava asia, vaikka työläisnaisaktiivit ottivatkin koulutuskysymyksen sydämensä asiaksi heti ensimmäisistä valtiopäivistä lähtien.

Mikä oli siis sitten työläisnaisliikkeen toimijoiden vastaus kirveltävään kouluttautumiskysymykseen? Ratkaisu oli erittäin nerokas ja nykyisinkin hyvin käytetty argumentti. Se oli **kokemustieto**.

Kokemustieto korvasi koulutuksen

Työläisnaisliikkeen keskeisin argumentointi poliittisilla areenoilla fokusoitui siihen **kokemusmaailmaan**, jonka he tunsivat liiankin hyvin: raskaaseen ja onnettomuusalttiin

² Työläisnainen 1906.

palkkatyöhön, pätkätöihin, kehittymättömään pikkulastenhoitoon ja olemattomaan äitiyshuoltoon, kehoon asumiseen ja muihin sosiaalisiin ongelmiin.

Kun työläisnaiset marssittivat kokemustiedosta nousevat vaatimuksensa eduskuntapuheisiinsa, kouluja käyneet, varakkaimmista yhteiskuntaluokista lähtöisin olleet kanssasisaret **eivät voineet enää nollata ja mollata** työläisnaisaktiivien tietotaitoja. Ajatellaanpa vaikkapa vain Hedvig Gebhardia, joka löysi Miina Sillanpään kanssa poliittisia raja-aitoja ylittäviä polkuja eduskuntatyöskentelyyn. Tositieto suomalaisesta arkitodellisuudesta, kokemus väärinkohteluista, epäkohdista, syrjäytymisestä, oli aseista riisuvaa. Tositietoa vastaan oli paha argumentoida.

Kokemustiedon korostuminen oli aivan erinomainen ratkaisu ja ylittämätön toimintastrategia ajatellen **työväenluokkaisten naisten hyväksymistä ”tavallisen kansan” edustajina ja ylipäätään menestymistä** eduskuntatyöskentelyssä. Sotienvälisellä kaudella he tuottivat keskusteluihin ja päätöksentekoprosesseihin ruohonjuuritason tietoa, jota ei muutoin vielä tuolloin ollut paljonkaan saatavilla.

Ammattipoliitikoiksi muuntautuneista työläisnaisaktivisteista tuli heidän oman ja kentältä saamansa tiedon ansiosta **kokemusasiantuntijoita**. Kun Suomessa lähdettiin rakentamaan hyvinvointiyhteiskuntaa jatkosodan jälkeen, aikaisempaa herkemällä korvalla alettiin kuunnella kansalaisten ääntä, tehdassalien naisten, pienten pirttien emäntien, kotiapulaisten ääntä.

Tämä kuulluksi tuleminen näkyi myös lainsäädäntötyössä: työläisnaisaktiivit olivat välittäjiä, sillanrakentajia kentän tarpeiden ja lainlaatijoiden tarvitsemien faktojen välissä. Naisten elinoloja kohentavassa lainsäädännöllisessä työssä, etenkin naisvetoisilla sosiaali-, terveys- ja opetusaloilla, otettiin huomioon kokemustieto suunniteltaessa ja kehitettäessä mm. äitiyslainsäädäntöä, sosiaalista asuntotuotantoa tai vanhuspalveluja. Ilman ruohonjuuritason kokemustietoa suomalainen hyvinvointimalli olisi sisällöltään paljon ohuempi.

Itse käsite **kokemustieto** osaamisalueena on, ihme kyllä, vasta viime vuosina noussut julkiseen keskusteluun, vaikka, kuten sanottu, se lanseerattiin työläisnaispiireissä jo aivan 1900-luvun alun eduskuntatyöskentelyn aamunkoitossa.

Kokemustietoa välittivät mm. ne lukuisat kirjeet, joita työläisjohtajille lähetettiin kentältä.

Mm. pääministeri Fagerholm sai vastaanottaa koskettavan kirjeen toukokuussa 1941 eräältä äidiltä:

”Olemme nälässä ja kurjuudessa eläneet lastemme kanssa. Maailman hylkiminä. Olemme saaneet kuulla, että vuonna 1918 ja jälkeenkkin on tullut avustuksia

Punakaartissa kaatuneiden hätääkärsiville perheille. Waan me emme ole saaneet näitä avustuksia. Missä on meidän osa. Me uskomme, että Tarkotus ei ole alkujaan että, juuri meidät kaikissa syrjäytetään."³

Näistä yksittäisistä viesteistä kasvoi suuri tiedon virta, joka asetti suomalaisen naisten arkitodellisuuden oikeisiin mittoihinsa.

Oiva koonti naisten konkreettisesta poliittisesta toimijuudesta oli 1948 julkaistu komiteamietintö *Naimisissa olevien naisten asema*,⁴ ja sen uusiin olosuhteisiin päivitetty, vuonna 1970 julkaistu mietintö *Naisten asemasta*.⁵ Näiden raporttien väliin jäävään 20 vuoden aikaan – jälleenrakennuksesta modernisoituvaan Suomeen – mahtui kokonaisen ajattelutavan muutos suhteessa naisten paikkaan yhteiskunnassa, etenkin poliittisella kentällä. Mietintöjen sisällöt resonoivat hyvin ajankohtaisia probleemoja, joiden äärellä ns. tavalliset palkkatyöläisnaiset elivät.

Hallitsevaksi puhettavaksi nousi naisen **kaksoistaakka kodin ja palkkatyön ristipaineessa**, joka on jatkunut siitä lähtien, ja jota ongelmatilkkua on moninaisin poliittisin ratkaisuin, kuten päivähoito- ja vanhempainlomajärjestelyin pyritty helpottamaan.

Akateemiset tutkijat tukemaan työläisnaisaktiivien työtä

Näitä poliittisia uudistuksia tehtäessä myös **kokemushistoriallinen tutkimus** nousi vakavasti otettavaksi akateemisten tutkimusten aihealueeksi. Se tapahtui prosessissa, jota voidaan sanoa akateemisen tutkimuksen demokratisoitumiseksi 1960–1970-luvun poliittisessä murtumassa. Lähdettiin kysymään mm. kuka kelpaa historiaan, ansaitsevatko naisetkin paikan kirjoitetussa kansallisessa kertomuksessa ja kenen arkipäivän kuvaukset ja muistelmat kelpaavat akateemisiksi lähdeaineistoksi.

Kuten monilla muillakin tutkimusaloilla, myös työväestön tutkimus oli alusta lähtien kansainvälistä ja perustui laajoihin empiirisiin aineistoihin, joita koottiin systemaattisesti etenkin 1960-luvulta lähtien. Englantilainen E.P. Thompson lanseerasi *historia alhaalta* -käsiteparin korostaen sillä työväestön itsenäistä panosta oman historiansa ja elämänhallintansa rakentamisessa. Kaikki ei tullut ylhäältä annettuna, vaan työväestö, naiset mukaan lukien – vaikka olivatkin matalasti koulutettuja – osasivat arvioida tilaansa ja tulevaisuuttansa aivan ominkin näin ja parantaa omatoimisesti elämänsä

³ Kansalaisten kirjeitä sosiaaliministeri K.A. Fagerholmille 14.5.1941. KAF:n arkisto. Työväen Arkisto.

⁴ Naimisissa olevien naisten asemaa tutkineen komitean mietintö 1948:1.

⁵ Naisten asemaa tutkineen komitean mietintö 1970:A 8.

ehtoja. Tutkimuksissa osoitettiin, että jo menneisyyden teollisuustyöläiset ja maatyöläiset siirsivät ja **rakensivat omaehtoista kulttuuriansa ja olivat ylpeitä siitä.**

Tällaiset tulkinnat kohahduttivat vielä 1970-luvullakin: oppimattomilla tiilenkantajilla ja vaneritehtaalaisillako muka oma kulttuurinsa! Nykypäivänä työväestön rikas kulttuuri tuntuu itsestään selvältä, mutta tästä ei ole kuin 50 vuotta, kun arveltiin, että historiankirjojen oli käsiteltävä vain kuninkaallisia, sotapäälliköitä ja varakkaampaa väkeä. Vain 50 vuotta.

Tärkeää on huomata, kuinka **naistutkimuksen ja ruohonjuuritasolta nousevan politiikanteon liitto** alkoi kääntää Suomea demokratisoitumisen tielle, kun kokemustieto niveltäsi asiakirjojen ja tilastoin dokumentoituun, ns. viralliseen dataan ja tutkittuun tietoon.

Kun ajatellaan 1960–1970-luvun demokratisoitumista naistutkimuksen näkökulmasta, naistoimijuus nousi kansainvälisissä tutkimuksissa pinnalle **naisten näkyväksi tekemisen** kautta. Monissa länsimaissa tehtiin paljon perustutkimuksia, jotka keskittyivät aluksi yllättävänkin kapeasti **naisten palkkatyöläisyyteen**, olihan se ehkä helpoimmin mitattavissa oleva asia työpäivän pituuden ja palkkatason numeraalisen laskemisen vuoksi. Kuvaavasti vuonna 1899 Työväenpuolueen ensimmäisessä puolueohjelmassa kohtana yksi on nimenomaan naisten palkkatyöläisyyteen liittyneiden epäkohtien korjaaminen, ei isot ongelmat äitiyteen, lastenpäästöihin, asuntoihin tai vanhustenhoitoon liittyen.

Keskeiseksi kiistakysymykseksi 1970-luvun tutkimuksissa nousi, oliko teollistuminen ja naisten siirtyminen tehdastyöhön naisia **vapauttava vai kurjistava** siirto. Samaa kysymystä olivat itse työläisnaisetkin pohtineet jo 1900-luvun alussa: oliko siirtymä maalaisyhteisöistä vaarallisina pidettyihin tehdastöihin ja ahtaisiin laitakaupunkien asuntoihin hyvästä vai pahasta.

Tutkijat kuitenkin muistuttivat, että naisten siirtymiseen julkiselle alueelle palkkatyöläisyyteen kodin piiristä vaikutti paljon muutkin seikat kuin taloudellinen pakko, kuten teollisuuden koneistuminen ja kaupungistuminen. Naistutkimuksen pioneerit Joan Scott ja Louise Tilly selittivät naisten siirtymää teollisuustyöhön vähemmän dramaattiseksi; työväenluokkaiset naiset olivat aina tehneet töitä ja siirtymä tehtaisiin oli vain yksi työmuoto lisää. Gerda Lerner puolestaan muistutti, ettei ollut olemassa yhtä naisjoukkoa, vaan huonosti toimeen tulevia ja paremmin toimeen tulevia, joiden tarpeet olivat erilaisia.

Tutkijat päätyivät kuitenkin samaan lopputulemaan kuin varhaiset työläisnaisaktiivit: Suomenkin demokratisoitumiskehityksen moottori oli ennen muuta **laajeneva koulutustaso**. Niinpä 1970-luvulta lähtien yhä useammalla vaatimattomista oloista lähtevällä työllä oli mahdollisuus nousta sosiaalisesti ja päästä toteuttamaan unelmaansa paremmasta elämästä ja tasa-arvoisemmasta yhteiskunnasta mm. politiikan että tieteen areenoilla. Suomen naisten edistysaskeleita on siivittänyt nimenomaan koulutuksen laaja kivijalka. Kuljemme laajana rintamana varhaiskasvatuksesta peruskouluihin ja yliopistoihin, emmekä nouki vain lahjakkaita lapsia sieltä täältä ja johdata heitä yhteiskunnalliseen eliittiin. Tämä on äärimmäisen tärkeä poliittinen ratkaisu ajatellen naistenkin mahdollisuuksia toimia kaikilla yhteiskunnan aloilla.

Vuonna 1981 professori Elina Haavio-Mannila summasi Suomen kehitystä toteamalla, että vakavaraisista sosiaaliluokista tulleiden naisten poliittinen osallistuminen kytkeytyi kodin ulkopuoliseen virkatyöhön ja koulutukseen. Osallisuus palkkatyöhön ja koulutukseen olivat hänen mukaansa tuottaneet naisille tietoa, mitä he tarvitsivat poliittisessa toiminnassa.⁶ Noihin aikoihin naisten poliittisen uskottavuuden kohentuminen näkyi myös vaaleissa: vuoden 1983 eduskuntavaaleissa naisten osuus nousi ensimmäisen kerran 30 prosenttiin. Nykyisin heidän osuutensa on 47 % (2021).

Kun tutkimuskohteena ovat työväenluokkaiset naiset, kuva on Haavio-Mannilan esittämää tulkintaa monipuolisempi. Pitkän historian näkökulmasta on niin, että vuonna 1907 kuin myös pitkälti vielä 1920–1950-luvulla parlamenttiin astuneet työväen naiset eivät omanneet juurikaan koulutusta, vaan he korvasivat sen kokemustiedolla raskaista pätkätöistä.

Tutkimuksissa on aika ajoin palattu kysymyksiin, mikä saa ns. tavalliset ihmiset, tässä tapauksessa naiset, tarttumaan vaalilippuihin, osallistumaan yhteiskunnallisiin keskusteluihin, liittymään puolueisiin, asettumaan ehdolle eduskuntaan, antautumaan poliittisen kentän syövereihin. Yhtä vaikea fundamentaalinen kysymys on ollut selvittää sitä, miten naispoliitikot saavat heräteltyä kansaa tukemaan ohjelmiaan, ja miten he saavat pysytettyä yhteydenpitonsa joukkoihin. Tämä on demokratiakehityksen ydinkysymys.

Politiikantutkija Ilkka Ruostetsaari on tutkinut vuoden 1999 eduskuntavaaleihin osallistuneiden ehdokkaiden motiiveja ja summaa, että yleisimmin mainitut **kimmokkeet olivat yksittäisten**

⁶ Haavio-Mannila Elina, The Position of Women. Teoksessa *Nordic Democracy* 1981, 555–588.

henkilöiden tai ryhmän kutsu, mutta myös halu muuttaa maailmaa,⁷ mitkä osallistumisen yllykkeet näyttävät olevan samansuuntaiset kuin 1900-luvun alun työläisnaisaktiivienkin motiivit.

Historian kaarella katsottuna ”halu muuttaa maailmaa”-motiivi kulminoitui sata vuotta sitten hyvin heikkoihin sosioekonomisiin olosuhteisiin. Kuten edellä todettiin, naisten taloudellisesti huonot olot eivät kuitenkaan pelkästään selitä siirtymää julkiseen poliittiseen elämään. Jos näin olisi, kaikkein huono-osaisimmat olisivat kaikkein aktiivisimpia politiikassa. Kuten hyvin tiedämme, näin juuri ei ole. Kaikkein huono-osaisimmat syrjäytyvät, vaikenevat, passivoituvat. On laskettu, että Suomessa oli 2017 peräti 12% väestöstä pienituloisia, eli henkilöitä, jotka ansaitsevat alle 1200 euroa kuukaudessa. Heistä iso osa on yksinhuoltajaäitejä, opiskelijoita ja työttömiä. Ikähaitariltaan he ovat joko nuoria aikuisia tai yli 75-vuotiata ikäihmisiä. Ne, mitkä tekijät altistavat ihmisiä vähäosaisuudelle, ovat samat asiat, joita työläisnaispoliitikot lähtivät ajamaan 1900-luvun alussa, eli heikko koulutustaso ja putoaminen työmarkkinoilta tai vain osittainen työllistyminen.

Keskeisin tekijä, joka on sysännyt naisia poliittiseen toimintaan, on sittenkin ollut **yhteiskunnallisen tietoisuuden herääminen ja oman aseman hahmottaminen osana isompaa yhteiskunnallista rakennetta.** Tiedostaminen on johtanut ryhmäytymiseen, joukkoliikkeeseen ja poliittiseen aktivismiin. Max Weber on jo aikoinaan määritellyt, että politiikka on pyrkimystä ottaa osa vallasta, joko ryhmälle tai yksilölle itselleen, ja että poliitikko haluaa saada itselleen myös vallan tuoman tunteen arvovallasta.

Sellainen merkittävä varaus naistoimijuuden profiiliin on kuitenkin tehtävä 1900-luvun alkupuoliskon ja 1970-luvun vertailussa, että sata vuotta sitten maailman katsomisen malli oli **huomattavan paljon kollektiivisempi ja yhteisöllisempi** kuin nykyisin, yksilöitä korostavan toiminnan aikana. **Yksilökeskeisyys poliittisena toimijuutena** yleistyi 1970-luvulta lähtien media- ja viestintämaailman hurjan muutoksen siivittämänä.

Politiikanteon yksilöitymistä edesauttoi Suomessa toisen maailmansodan jälkeen myös **kansanedustajien uudistettu palkkaus- ja eläkejärjestelmä.** Kansanedustajuudesta tuli ammatti eikä se enää ollut luottamustoimi siinä mielessä, kuin se oli ollut ennen sotia. Puoluetukien käyttöönotto puolue toiminnan vakauttajana vuonna 1967 edisti sekin poliitikkonaistenkin ammatillistumista, koulutautumista ja vakavaraistumista. Kun sata vuotta sitten työväenluokkainen naiskansanedustaja oli siviiliammatiltaan pyykkäri, olivat hänen kanssasisarensa 1980-luvulla lähes poikkeuksetta jo maistereita.

⁷ Ruostetsaari Ilkka, *Kansanedustajaksi rekrytoituminen ja vaalimenestykseen vaikuttavat tekijät* 1999. 42–43.

Naistoimijat edustavat nykyisin sikälkin toisenlaista poliitikkotyyppeä kuin sata vuotta sitten, että he ovat ns. asiantuntijapoliitikkoja, joilla **ei välttämättä ole enää sitä puolueosastoista ja yhdistyksistä saatua syvää ruohonjuuritason kokemusta** kuin varhaisilla sisarillaan. Tämä huomio on sikäli vakava, että poliitikkojen ja joukkojen välinen suhde on etääntynyt viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Tilanne on huolestuttava kun tähän tietoon ynnättään sosiaalitieteilijä Juho Saaren arvio, että Suomi on 1990-luvulta lähtien muuttunut arvomaailmaltaan kovemmaksi kilpailuyhteiskunnaksi, jossa laman jälkeiset ongelmat ovat kasaantuneet tietyille kansanosille ja tuloerot eri yhteiskuntaluokkien välillä ovat kasvaneet.

Monet naiset, monet toimintamallit

Sadan vuoden aikaikkunan läpi katsottuna suomalainen naistoimijuus poliittisena käytäntönä on muuttunut kahden metatasoisen rakenteellisen tekijän osalta merkittävästi.

Toinen niistä on poliittiseen toimijuuteen liittyvät kulttuuriset, jos kohta myös sisällölliset, muutokset. 1970-luvulta lähtien alkoi poliittisten toimijoiden hiljainen irtautuminen ruohonjuuritason kokemustiedosta. Tämä on turhauttanut äänestäjiä, jotka haluavat tulla kuulluiksi. Siirtymä on heikentänyt tutkitusti päättäjien ja kansalaisten välistä vuorovaikutteisuutta.

Toinen suuri muutos koskee kollektiivisen maailmankuvan ja siitä nousevien toimintatapojen, yhteisöllisen jakamisen, heikkenemistä, ja siirtymistä ammattipoliitikon yksilökeskeisempään politiikkaan.

Mutta palatkaamme alussa esitettyyn Miina Sillanpään arvioon siitä, millaisia naisia kansanedustajaehdokkaiksi tulisi valita. Sillanpää päätyi lopputulemaan, että vakavien ihmisten eduskuntaan tulisi valita muitakin kuin puolueen leivissä olevia äänitorvia eli agitaattoreita.

90 vuotta myöhemmin 1997 politiikantutkija Kari Palonen kysyi samaa asiaa. Hän päätyi jaottelemaan ehdokkaat ja valitut kansanedustajat Sillanpään esittämän kahden kategorian (agitaattorit vs. muut) sijaan neljään profiileiltaan erilaiseen ryhmään: yleispoliitikkoihin, teemapoliitikkoihin, rivipoliitikkoihin ja epäpoliitikkoihin.⁸

⁸ Palonen 1997, Eduskunnan politisointi Puheenvuoro kansanedustajien toiminnan arvioinnista.
<https://elektra.helsinki.fi/se/p/politiikka/39/3/eduskunn.pdf>

Rivipoliitikoiksi Palonen laski puolue- ja järjestöjyristä muodostuneen ryhmän, kuten uskolliset puolueiden naiset ja Miina Sillanpään agitaattorit. Näiden osuus oli vähentynyt 1990-luvulle tultaessa. Puolueiden kontrollivalta oli samalla heikentynyt edustajistaan.

Teemapoliitikoiksi lasketaan yhden asian ajajat, jotka pääsevät eduskuntaan ajankohtaisen osaamisalueen ansiosta, ja jotka panostavat työssään pääosin yhteen teemaan. **Yleispoliitikot** eli weberiläisittäin sanottuna 'politiikalla elävät poliitikot' puolestaan kokevat kansanedustajan paikan loistavana peliarenana, jota kautta he verkostoituvat yhteiskuntaan laajemminkin. Palonen laskee, että yleispoliitikkoja on 1907 vaaleista lähtien aina 1990-luvulle saakka ollut suhteellisen vähän. Itse arvioin, että tämä ryhmän osuus on noussut sitten 1990-luvun.

Ns. **epäpoliitikot** puolestaan ovat eduskunnassa kävääsijöitä, jotka pysyvät edustajan toimessaan suhteellisen syrjässä eivätkä osaa käyttää eduskuntaa aitona toiminta-areenana, mutta hyödyntävät kansanedustajan statusta ansioluetteloissaan. Vähäisen oloisesta panoksesta huolimatta heidän osuutensa on näyttänyt kasvaneen. Tähän kategoriaan voidaan laskea mm. viihde- ja urheiluelämän julkkikset.

Samalla tavalla kuin työelämä yleensä, on eduskunnan naistenkin sisäinen koostumus pirstaloitunut ja muuttunut moniäänisemmäksi. Vaikka laveasti aaltoilevan moniäänisyyden laajaa kirjoa välillä epäileekin, kuuluu se olennaisena osana demokratiaan.

En malta olla päättämättä puheenvuoroani pääministeri Sanna Marinin – joka lienee kategorisoitavissa yleispoliitikoksi – optimistiseen lausumaan viime vuodelta:

”Olen ylpeä siitä, että saan elää ja toimia yhteiskunnassa ja johtaa maata, jossa pääministerit itse siivoavat ja pesevät oman kotinsa vessat, jossa presidentit voivat matkustaa metrolla ja raitiovaunulla, ja jossa meidän keskeisissä asemissa olevat päättäjät voivat käydä itse kaupassa ja heidän lapsensa voivat käydä tavallisessa päivähoidossa muiden lasten kanssa.”

Kyllä, sanopa se paremmin.

Suomi on mainio maa, mutta sillä varauksella, että se on sitä vain jos me naiset jaksamme pysyä hereillä, herkkinä reagoimaan ja toimimaan aina vaan tihtyvässä ajan haasteissa.

Kiitos!